

**UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
FACULTATEA DE ISTORIE**

ELITELE MOLDOVEI SOVIETICE
Recrutare, rețele informale, identități sociale și etnice în Bălți,
1940-41;1944-50

Coordonator științific:
Prof. univ. dr. Gheorghe Iacob

Candidat:
Dumitru Lisnic

Iași
2019

Cuprins

Introducere.....	4
Capitolul I	
Particularitățile cazului Bălți.....	13
I.1. Specificul RSSM.....	13
I.2. Ierarhia elitelor sovietice din teritoriile de vest ale URSS.....	21
I.3. Statutul orașului și raionului Bălți în cadrul RSSM.....	28
I.4. Elitele din Bălți și ordinea importanței funcțiilor de nomenclatură.....	31
Capitolul II	
Formarea elitelor sovietice locale în Basarabia.....	41
II.1 Politica de cadre a PC(b) US în orașele și raioanele Basarabiei.....	41
II.2 Repererele postbelice ale politicii de cadre a PC(b)M.....	61
II.3 Revizuirea statutului comuniștilor rămași în teritoriile ocupate.....	71
Capitolul III	
Crearea rezervei de cadre și a sprijinului social al regimului.....	84
III.1 Evoluția componenței și numărului de membri al organizației PC(b)M.....	84
III.2 Conscripția membrilor de partid în orașul și raionul Bălți.....	89
III.2 Evoluția structurii organizației raionale a PC(b)M în perioada colectivizării agriculturii.....	104
Capitolul IV	
Legitimarea elitelor locale și percepții privind rolul lor în societatea basarabeană.....	110
IV.1 Imaginea sovietelor într-o zonă de frontieră: atitudini și așteptări ale populației Basarabiei față de anexarea provinciei la URSS.....	110
IV.2 Legitimarea și identitatea elitelor.....	119
IV.3 Elitele locale sovietice în imaginarul populației Basarabiei.....	124
IV.4 Legitimarea și identitatea individuală a funcționarilor sovietici.....	133
Capitolul V	
Rolul rețelelor informale locale și transregionale în relațiile centru-periferie.....	147
V.1 Mecanismele de control ale centrului republican în provincie și lupta pentru putere.....	147
V.2 Abuzuri și ilegalități comise de elitele locale: context, cauze și obiective.....	166
Concluzii.....	184
Bibliografie.....	197
Anexe.....	207

Introducere

„Totul depinde de cadre” – acesta este un slogan ce a apărut des în discursul propagandistic sovietic din a doua jumătate a anilor ‘30¹. Mesajul transmis de propagandă prin acest slogan era, evident, acela că pregătirea corespunzătoare și selectarea atentă a cadrelor erau esențiale pentru bunăstarea și dezvoltarea URSS. Acest citat, însă, poate avea multiple interpretări, unele din care reflectă din plin realitățile perioadei staliniste. Nomenclatura - cadrele aparatelor de stat și de partid - a deținut controlul asupra vieții politice din URSS, iar sistemul de nomenclatură a asigurat durabilitatea partidului-stat. Treptat, nomenclatura s-a transformat într-o elită veritabilă, ce deținea puterea politică, economică, monopolul ideologic, beneficia de privilegii și avea o conștiință de grup distinct, superior din punct de vedere intelectual și organizațional față de populația guvernată. Astfel, URSS a fost o țară în care literalmente ”totul depindea de cadre”.

Atât în perioada Războiului Rece cât și după prăbușirea comunismului, au fost publicate numeroase studii consacrate istoriei nomenclaturii sovietice. Dincolo de aceasta, elitele raionale și cele ale orașelor mici rămân a fi puțin cercetate. Studiarea elitelor și a vieții politice din orașele a căror populației nu depășea o jumătate de milion de persoane este importantă deoarece în asemenea orașe locuia majoritatea populației urbane a URSS². Elitele sovietice raionale reprezentau grupul de birocrați sovietici ce interacționa direct cu țărănimea, care în perioada stalinistă constituia majoritatea populației URSS, de aceea studiarea lor nu este mai puțin importantă.

Prezenta lucrare reprezintă una din primele tentative de reconstituire sistematică a elitelor Moldovei Sovietice și prima care se axează pe un studiu de caz, și anume, orașul și raionul Bălți. Orașul Bălți a fost una dintre cele mai importante localități urbane ale Basarabiei, a cărei populație în 1940 era de aproximativ 30.000 de locuitori. Instituțiile raionului Bălți administrau satele din împrejurimile orașului și își aveau reședința în localitatea omonimă. Elitele comuniste din Bălți au avut un rol important în proiectul de sovietizare a teritoriului dintre Prut și Nistru.

---

¹ В.А. Невежин, *Застольные Речи Сталина. Документы и материалы*, Москва - С.-Петербург, Дмитрий Буланин, 2003, p. 63.

² Conform datelor din 1970, 40,8% din întreaga populație a URSS locuia în localități urbane a căror populație nu depășea 500.000 de locuitori. Vezi: Ronald J. Hill, *Soviet Political Elites. The case of Tiraspol*, Martin Robertson, 1977, p. 4.

Prezenta lucrare își propune să descrie procesul de formare a elitelor RSSM pornind de la datele prosopografice ale nomenclaturii orașului și raionului Bălți. De asemenea, în baza cazului Bălți este examinată politica de cadre a PC(b)M și variațiile ei locale, precum și rezultatele acestui proiect de inginerie socială. Alte obiective ale lucrării sunt identificarea factorilor informali care au influențat procesul de formare a elitelor sovietice locale în Basarabia, examinarea relațiilor centru-periferie, precum și studierea relațiilor dintre funcționarii raionului și cei ai orașului. De asemenea, felul în care elitele locale s-au legitimat, identitatea pe care și-au construit-o și modul în care nomenclaturiștii au fost percepuți de diferite grupuri din cadrul populației Basarabiei, sunt reconstituite în prezentul studiu.

Limitele cronologice ale lucrării sunt anii 1940-41, 1944-50. După anexarea Basarabiei de către URSS și înființarea RSSM în vara anului 1940, au urmat două schimbări de regim. În vara lui 1941 teritoriul dintre Prut și Nistru a fost părăsit de Armata Roșie și de autoritățile sovietice drept urmare a atacului Germaniei asupra URSS, la care s-a alăturat și România pentru a-și elibera teritoriul de la est de Prut pierdut un an mai devreme. Armata Roșie a recucerit partea de nord a Basarabiei, inclusiv orașul și raionul Bălți, în martie 1944. A urmat revenirea autorităților civile sovietice și reluarea activității lor. Am ales drept limită cronologică anul 1950 deoarece atunci au avut loc schimbări atât la nivel republican, cât și local. În 1950 a fost desființată instituția împuternicitului CC al PC(b) US pentru RSSM, iar Leonid Brejnev a fost desemnat secretar al CC al PC(b) M. De asemenea, odată cu demiterea unui număr impunător de lideri de partid de prim rang ai republicii, a fost destituit și primul secretar al Comitetului PC(b)M Orășenesc Bălți, N.D. Cernîșov, care a deținut această funcție începând cu anul 1944. În 1950 are loc și încheierea procesului de colectivizare a agriculturii în satele Basarabiei.

Fiecare lucrare se inspiră din contribuțiile înaintașilor, iar în cazul de față, cartea lui Ronald J. Hill, care creionează portretul elitelor politice din orașul Tiraspol din anii 1950-1967, mi-a servit drept sursă de inspirație³. Lectura cărții lui Hill a fost recomandată de Igor Cașu, profesor la Universitatea de Stat din Chișinău, care mi-a recomandat și alte lucrări fundamentale pentru domeniu și m-a consiliat în ce ține de accesul la fondurile de arhivă. Conducătorul meu științific, prof. univ. dr. Gheorghe Iacob, m-a sprijinit și încurajat în toți acești ani cât am lucrat la teză, fapt pentru care îi sunt profund recunoscător. De asemenea, trebuie să le mulțumesc

---

³ Ronald J. Hill, *Soviet Political Elites. The case of Tiraspol*, Martin Robertson, 1977.

pentru susținere lui Ovidiu Buruiană, Dorin Dobrințu, Ronald J.Hill, Geoffrey Roberts, Ancăi Șincan, lui Ionuț Biliuță și Cristinei Preutu.

Revenind la cartea lui Hill, este important să menționăm că această lucrare este bazată pe date colectate din ziare și a fost publicată în 1977, când istoricii, atât cei sovietici, cât și cei occidentali, nu aveau acces la arhive. Dispariția URSS și deschiderea accesului la arhive a făcut posibilă continuarea cercetărilor în această direcție în baza surselor documentare inedite.

În Occident a fost publicat un număr impunător de lucrări și studii privind elitele locale sovietice, dar acestea se axează pe cazurile unor regiuni, republici, sau orașe gigant. Între lucrările de acest fel se numără celebra carte a lui Fainsod Merle în care sunt descrise procesele politice la nivel local în baza cazului regiunii Smolensk⁴. Lucrarea lui Merle descrie succint și unele aspecte ale vieții politice ale raionului Belfi din aceeași regiune. David Cattle este autorul unei lucrări privind viața politică din Leningrad, apărută în 1968⁵, dar structurile administrative din orașele gigant precum Moscova, Leningrad și Kiev, diferă mult față de cele ale orașelor mici. Orașele mari au fost de obicei centre de regiuni sau chiar capitale ale republicilor unionale sau autonome și aveau, de regulă, un profil economic diferit de cel al localităților urbane medii și mici.

După deschiderea arhivelor s-au publicat mai multe lucrări, atât în Occident cât și în spațiul postsovietic, cu precădere în Rusia. S-a scris mult pe cazul regiunii Kalinin (Tveri, Rusia), Kees Boterbloem și Vanessa Voisin fiind unii dintre istoricii care au studiat acest caz, acordând o atenție deosebită politicilor statului sovietic în teritoriile ce au fost ocupate temporar de Germania. Lucrarea lui Kees Baterbloem redă unele date privind componența organizației de partid regionale și procesele din viața politică a regiunii Kalinin⁶. Vanessa Voisin a scris despre campania postbelică de epurarea a rândurilor PC(b) US pornind de la cazul regiunii Kalinin și redă un tablou statistic al evoluției acestei campanii⁷.

E.A. Rees este coordonatorul unui volum de studii privind relațiile centru-periferie în perioada antebelică, la care au contribuit asemenea cercetători precum Oleg Khlevniuk, Nick

---

⁴ Fainsod, Merle, *Smolensk under Soviet Rule*, New-York, Vintage Books, 1963.

⁵ David T. Cattle, *Leningrad: A Case Study of Soviet Urban Life*, New-York, 1968.

⁶ Kees Boterbloem, *Life and Death under Stalin. Kalinin Province, 1944-1953*, McGill-Queen's University Press, 1999.

⁷ Vanessa Voisin, *Caught Between War Repression and Party Purge: The loyalty of Kalinin Party members put to the test of the Second World War*, in "Cahiers du Monde russe", Vol. 52, No. 2/3, 2011, pp. 341-371.

Baron și Valery Vasil'ev⁸. În studiile sale, E.A. Rees analizează mecanismele prin care Moscova exercita controlul în provincie și descrie felul în care anumite raționamente de ordin politic aveau drept rezultat o atitudine diferențiată a centrului față de unele regiuni. O serie de volume de documente privind relațiile centru-periferie au fost publicate de V.V Denisov, A.V. Kvașonkin, L.N. Malașenko, A.I. Miniuk, M.I. Prozumenșikov și O.V. Khlevniuk⁹. Al doilea volum din seria amintită este consacrat perioadei stalinismului târziu și conține documente privind situația din diferite regiuni și republici și inclusiv din RSSM. O parte a documentelor se referă la epurările elitelor regionale din anii postbelici, intrate în istorie sub denumirea de Afacerea Leningrad (*Ленинградское Дело*). Volumului începe cu un studiu introductiv în care autorii identifică specificul relațiilor centru-periferie în perioada 1945-1953.

Ilegalitățile comise de membri ai elitelor sovietice, care au fost un fenomen destul de răspândit în epocă, au fost obiectul cercetării mai multor istorici. Între autorii cu astfel de preocupări sunt Cynthia Hooper și James Heinzen¹⁰, care au studiat particularitățile acestui fenomen în perioada postbelică. Elena Osokina a cercetat fenomenul corupției, speculei, afacerilor ilegale și mecanismele de distribuire a bunurilor deficitare în URSS în perioada antebelică. Lucrarea lui Gerald M. Easter¹¹ ne vorbește despre cum rețelele informale formate în timpul Războiului Civil Rus în cadrul elitei regionale postrevoluționare au fost folosite pentru a consolida regimul bolșevic. Aceste elite au fost înlăturate în anii '30 și au fost înlocuite cu o nouă elită de tip stalinist pentru a consolida verticala puterii în URSS.

Jochen Hellbeck¹² este autorul uneia dintre cele mai importantante lucrări privind evoluția identităților politice în URSS în perioada de până la război. Amir Weiner¹³ a urmărit influențele celui de-al Doilea Război Mondial asupra felului în care au evoluat identitățile politice în Uniunea Sovietică.

---

⁸ E.A. Rees, *Center-local Relations in the Stalinist State*, Palgrave Mcmillan, 2002.

⁹ В.В. Денисов, А.В. Квашонкин, Л.Н. Малашенко, А.И. Минюк, М.Ю. Прокуменшиков, О.В. Хлевнюк (Составители), *ЦК ВКП(б) и Региональные Партийные Комитеты, 1945 -1953*, Москва, РОССПЭН, 2004.

¹⁰ Cynthia Hooper, "A darker "Big Deal": concealing party crimes in the Soviet post-Second World War era" și James Heinzen, "A "campaign spasm": graft and limits of the "campaign" against bribery after the Great Patriotic War", in Juliane Fürst, *Late Stalinist Russia. Society between reconstruction and reinvention*, London and New-York, Routledge, 2006, pp. 121-142;

¹¹ Gerald M. Easter, *Reconstructing the State : Personal Networks and Elite Identity in Soviet Russia*, Cambridge University Press, 2007.

¹² Jochen Hellbeck, *Revolution on my mind: Writing a diary under Stalin*, Harvard University Press, 2006.

¹³ Amir Weiner, *Making Sense of War. The Second World War and the Fate of Bolshevik Revolution*, Princeton University Press, 2001. University Press, 2001.

Există o bogată literatură privind sovietizarea țărilor baltice, privind politica de cadre a Moscovei în cele trei republici și unele aspecte legate de relațiile centru-periferie, semnate de autori din Occident și din Rusia, dar și de istorici din țările baltice. Elena Zubkova¹⁴ analizează politicile de sovietizare a țărilor baltice și acordă o atenție deosebită politicii de cadre, menționând și unele date statistice privin evoluția componentei nomenclurii și organizațiilor republicane de partid. Geoffrey Swain a scris despre procesele prin care a trecut orașul Ietona Daugavpils în anii 1940-1946.

S-a scris mult pe cazul orașului Lvov (actualmente Lviv, Ucraina), dar procesul de formare a elitelor sovietice ale acestui oraș au fost descrise doar tangențial. Am făcut cel mai mult referință la lucrările lui Tarik Cyril Amar¹⁵ și William Jay Risch¹⁶. Acești autori redau un bogat tablou privind contextul și spiritul perioadei postbelice, menționează mai multe cazuri și unele date statistice care mi-au permis să efectuez analize comparative.

În spațiul de limbă română elitele sovietice rămân a fi puțin cercetate. Printre cele mai importante contribuții se numără cele ale Elenei Crudu¹⁷, ale lui Valeriu Pasat¹⁸, Veaceslav Stăvilă¹⁹, Ruslan Șevcenco²⁰ și Marius Tărăță²¹. În cartea sa, Valeriu Pasat analizează procesul de sovietizarea a RSSM din diferite perspective, inclusiv din cea a politicii de cadre. Veaceslav Stăvilă este autorul unui studiu ce conține un bogat tablou statistic al evoluției componentei nomenclurii RSSM, bazat pe fondurile documentare ale fostei arhive de partid de la Chișinău. Trebuie să menționăm și lucrările lui Igor Cașu, în care am găsit multe detalii privind contextul

---

¹⁴ Е. Ю. Зубкова, *Прибалтика и Кремль. 1940–1953*, Москва, РОССПЭН, Фонд первого президента России Б. Н. Ельцина, 2008.

¹⁵ Tarik Cyril Amar, *The Paradox of Ukrainian Lvov. A Borderland City between Stalinists, Nazis, and Nationalists*, Cornell University Press, 2015.

¹⁶ William Jay Risch, *The Ukrainian West. Culture and the Fate of Empire in Soviet Lvov*, Harvard University Press, 2011.

¹⁷ Lilia Crudu, "Marginalii la biografia unui funcționar de partid – cazul Gherasim Rudi", în Marius Tărăță, *Cadrelor de partid și sovietice din RASSM și RSSM (1924-1956). Culegere de studii*, Editura Chișinău, Tehnica-Info, 2015, pp. 7-20.

¹⁸ Valeriu Pasat, *RSS Moldovenească în epoca stalinistă*, Chișinău, Cartier Istoric, 2011.

¹⁹ Veaceslav Stăvilă, *Evoluția Componentei Naționale a Elitei Politico-Economice a RSSM (1940-1991)*, în "Revista de Istorie a Moldovei", Nr. 4, Chișinău, Centrul de Editare al Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, 1997, pp. 33-43.

²⁰ Ruslan Șevcenco, *Viața politică în RSS Moldovenească (1944-1965)*, Chișinău, Pontos, 2007.

²¹ Marius Tărăță, "Prioritățile Biroului CC al PC(b)M din mai 1941 până în decembrie 1944", în Idem, *Cadrelor de partid și sovietice din RASSM și RSSM...*, pp. 38-48.

perioadei staliniste în RSSM, represiunile politice, particularitățile cazului Moldovei Sovietice, politica de cadre a Moscovei în RSSM ș.a.²²

Definiția de lucru a termenului ”elite” pentru prezentul studiu a fost formulată pornind de la conceptele unor autori clasici, precum Gaetano Mosca și Vilfredo Pareto. Au fost utilizate lucrări consacrate istoriei URSS și elitelor sovietice precum ar fi cea a lui Mihail Voslenski²³, dar și cercetările lui Peter Frank²⁴, Bohdan Harasiniw²⁵, Evan Mawdsley și Stephen White²⁶. Am definit drept elite ale raionului și orașului Bălți deținătorii tuturor funcțiilor de nomenclatură din aceste unități teritorial-administrative. Unii autori precum Evan Mawdsley și Stephen White consideră că definirea tuturor nomenclaturiștilor drept elite ar însemna ștergerea oricărei limite între elită și nonelită. Dincolo de aceasta, datorită elaborării unei metode de clasificare a funcționarilor în grupuri ierarhice am reușit să eliminăm acest risc. Elitele raionale și orașenești au fost împărțite în patru grupuri. Cei mai influenți funcționari făceau parte din nomenclatura Uniunii Sovietice, din nomenclatura RSSM, din cea a județului și a orașului sau raionului Bălți. Funcționarii cu statut inferior făceau parte doar din nomenclatura raionului sau orașului. Statutul funcționarilor era direct proporțional numărului de nomenclaturi din care aceștia făceau parte. Metodologia de clasificare a elitelor și avantajele acestei metode în comparație cu clasificările făcute de alți autori sunt descrise pe larg în subcapitolul I.4.

Stabilirea statutului elitelor orașului și raionului Bălți în raport cu cele ale nomenclaturilor altor orașe, raioane și județe ale republicii a fost efectuată în baza unor observații asupra numeroaselor remanieri teritorial-administrative ce au avut loc în RSSM în anii 1940-52. Odată cu schimbarea statutului unităților teritorial-administrative s-au schimbat și atribuțiile și prerogativele comitetelor teritoriale ale PC(b)M. De asemenea, comparând

---

²² Igor Cașu, Virgil Pîslariuc, *Chestiunea revizuirii hotarelor RSS Moldovenești: de la proiectul „Moldova Mare” la proiectul „Basarabia Mare” și cauzele eșecului acestora (decembrie 1943 – iunie 1946)*, în „Archiva Moldaviæ”, Vol. II, Iași, 2010; Mark Sandle, Igor Cașu, *Leonid Brezhnev in Soviet Moldavia, 1950-1952: the making of a GenSek?*, in ”Plural” Journal of History and Geography Department, Ion Creangă Pedagogical University, Vol. 4, No. 2, Editura ARC, 2016; Idem, *Was the Soviet Union an Empire? A view from Chișinău*, în „Dystopia. Journal of Totalitarian Ideologies and Regimes”, vol. I, nr. 1-2, 2012; „Politica Națională” în Moldova Sovietică, 1944-1989, Chișinău, Editura Cartdidact, 2000; „Începuturile resovietizării Basarabiei și starea de spirit a populației (martie-septembrie 1944)”, apud Diana Dumitru, Igor Cașu, Andrei Cușco, Petru Negură, *Al Doilea Război Mondial: memorie și istorie în Estul și Vestul Europei*, Chișinău, Cartier Istoric, 2013.

²³ Михаил Восленский, *Номенклатура. Господствующий класс Советского Союза. Предисловие* Милован Джилас, МП «Октябрь», «Советская Россия», Москва, 1991.

²⁴ Peter Frank, *Constructing a Classified Ranking of CPSU Provincial Committees*, în „British Journal of Politic Science”, Vol. 4, No. 2, 1974, pp. 217-230.

²⁵ Harasyniw, Bohdan, *Political Elite Recruitment in the Soviet Union*, London, Macmillan, 1984.

²⁶ Evan Mawdsley, Stephen White, *The Soviet Elite from Lenin to Gorbachev. The Central Committee and its Members, 1917-1991*, New-York, Oxford, 2000.

investițiile făcute de regimul sovietic în orașe și urmărind evoluția economică și demografică a localităților urbane am stabilit o ierarhie a importanței orașelor Moldovei Sovietice. Metodele folosite pentru stabilirea ierarhiilor elitelor RSSM sunt descrise pe larg și aplicate în capitolul I.3.

Am stabilit statutul ierarhic al Moldovei Sovietice și al elitelor sale în raport cu mai multe regiuni și republici din partea europeană a URSS. Metodologia acestei clasificări a fost preluată din lucrările lui Peter Frank, E.A. Rees, Oleg Khlevniuk, Evan Mawdsley și Stephen White. În această clasificare s-a luat în calcul numărul de reprezentanți al fiecărei regiuni sau republici în Comitetul Central al PCUS, numărul de comuniști al organizației teritoriale de partid, numărul populației și importanța economică a unităților teritorial-administrative. Metodologia în baza căreia a fost stabilită ierarhia elitelor republicilor și regiunilor de vest ale URSS este descrisă pe larg și aplicată în subcapitolul I.2.

În elaborarea prezentei lucrări a fost aplicată metoda analizei cantitative cât și cea a analizei calitative. Prima metodă a fost folosită pentru studierea datelor prosopografice ale membrilor nomenclurii raionului și orașului Bălți, dar și pentru a cerceta componența elitelor republicii. Pentru studierea prosopografică a elitelor din Bălți au fost utilizate categoriile ierarhice ale nomenclurii definite în baza metodei amintite anterior. Astfel, am putut urmări rezultatele politicii de cadre prin studierea numărului de reprezentanți în cele patru grupuri ierarhice de nomenclură a unor categorii de funcționari, precum ar fi cei de origine basarabeană, cei de etnie română, sau nomenclaturiștii originari din alte teritorii ale URSS. O serie de aspecte ale vieții politice din Bălți au fost cercetate în baza mai multor situații descrise în documente. Observațiile făcute au fost verificate prin comparația cu datele disponibile privind alte republici și regiuni, prin consultarea de documente emise de diferite instituții și prin urmărirea frecvenței cu care au avut loc cazuri similare. Cazul Bălți a fost examinat prin comparație cu informațiile disponibile privind republicile baltice, regiunile Ucrainei de vest și regiunea Kalinin, ceea ce a permis identificarea particularităților Moldovei Sovietice.

Sursele inedite folosite pentru elaborarea prezentului studiu provin în principal din fosta arhivă a PC(b) M, actualmente Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova(AOSPRM). Au fost consultate fondurile documentare ale comitetelor PC(b)M ale orașului, raionului și județului Bălți. Acestea conțin stenogramele ședințelor birourilor și comitetelor locale ale PC(b) M, stenogramele conferințelor de partid și rapoartele diferitelor instituții și agenții de stat și de partid. În aceleași fonduri se conțin rapoartele departamentelor

comitetelor PC(b)M, între care cele ale departamentelor cadre și ale departamentelor pentru organizare și instructaj, care redau un bogat tablou statistic și prosopografic privind componența nomenclurii și organizațiilor de partid locale. În AOSPRM se păstrează și fondul Comitetului Central al PC(b)M, în care se conțin rapoarte ale diferitor agenții de partid privind situația din organizațiile PC(b)M din orașul și raionul Bălți. Fondul documentar al sovietului orășenesc se păstrează în Arhiva Municipală din Bălți (AMB) și conține asemenea documente precum stenogramele ședințelor sovietului orășenesc, cele ale executivului local, rapoarte ale departamentelor sale și plângerile și cererile populației.

Unele caracteristici non textuale ale documentelor din fondurile arhivistice amintite vorbesc despre emitenți și despre contextul vremii. Atenția cititorului este atrasă în primul rând de deficitul de hârtie cu care se confruntau instituțiile locale. Problema lipsei hârtiei era de multe ori rezolvată de funcționarii sovietici prin scrierea documentelor pe reversul unor acte românești sau germane. Deficitul general de bunuri de tot felul a fost o constantă a epocii și una din explicațiile pentru asemenea fenomene precum ar fi confruntările dintre cadre și abuzurile comise de unii nomenclaturiști. Documentele, formularele, cererile și plângerile scrise de cetățeni și de funcționarii de rang inferior sugerează că mulți dintre ei nu obișnuiau să scrie des, iar gradul lor de alfabetizare a fost unul redus.

O caracteristică a documentelor din primii ani de după 1944 este prezența a numeroase informații contradictorii. O mare parte a erorilor din documente au fost rezultatul lipsei resurselor necesare pentru activitatea instituțiilor, sau acestea vorbesc despre superficialitatea aplicării anumitor politici și despre incompetența celor care le implementau. Aceste documente au fost produse într-un haos instituțional în care diferite agenții de stat și de partid cu agende proprii încercau să își atingă obiectivele folosind resursele disponibile și fără a cădea în disgrația superiorilor. În aceleași condiții au fost produse numeroase documente cu scopul de a dezinforma cititorul. Acest tip de documente pot fi împărțite în câteva categorii, prima categorie fiind cele care aveau drept obiectiv distribuirea pe orizontală a responsabilității pentru eșuarea unei campanii sau pentru situația nesatisfăcătoare din orice domeniu. În cazul eșecurilor, pentru a nu pierde suportul și încrederea superiorilor, nomenclaturiștii încercau să convingă cititorul documentelor că responsabilitatea nu îi aparține doar emitentului ci și la o serie de alte agenții de stat sau de partid. Cel de-al doilea tip de situații de acest fel sunt falsificările de documente pentru a ascunde anumite nereguli sau pentru a proteja anumiți subalterni care au comis

infrafracțiuni. O altă categorie de astfel de documente sunt cele care falsifică datele de identitate ale funcționarilor. Acest fenomen este unul comun în anii postbelici deoarece în perioada anilor '40 în Basarabia și în alte teritorii de vest ale URSS au avut loc mai multe schimbări de regim. Au fost numeroase cazurile în care pentru a se adapta noilor condiții funcționarii își ascundeau originea etnică sau anumite activități din perioada războiului. Un alt obiectiv al introducerii intenționate a unor informații false în documente puteau fi încercările de a denigra oponenții.

Cea mai eficientă metodă de verificare a informațiilor ce ridică semne de întrebare este compararea datelor din documentele emise de instituții diferite. La fel, a fost destul de eficientă și analiza comparativă cu situațiile similare din alte republici și regiuni. De asemenea, de multe ori anumite nereguli au fost identificate de comisiile însărcinate cu combaterea ilegalităților și neregulilor din instituțiile de stat și de partid. În cazul rapoartelor întocmite de astfel de comisii este important să verificăm dacă investigațiile și demiterile erau parte dintr-o campanie sau dacă acestea au fost un caz izolat. Lectura documentelor de arhivă din perioada postbelică este un exercițiu complex, care necesită verificarea informațiilor identificate și analiza lor comparativă cu alte cazuri similare.

Capitolul I

Particularitățile cazului Bălți

Obiectivul primului capitol este acela de a formula metodele de lucru. În subcapitolul I.3 sunt definite elitele din Bălți și a fost stabilită o ierarhie a acestora, care ne-a permis să analizăm evoluția componenței nomenclurii pe gurpuri ierarhice. Au fost stabilite particularitățile cazului Moldovei Sovietice în comparație cu alte republici și regiuni din partea de vest a URSS. De asemenea, am stabilit statutul orașului și Raionului Bălți și a elitelor sale în cadrul RSSM și statutul nomenclurii Moldovei Sovietice în ierarhia elitelor de vest ale URSS.

Capitolul II

Formarea elitelor sovietice locale în Basarabia

Capitolul II are trei părți, prima având obiectivul de a identifica principiile care au stat la baza procesului de recrutare a noilor elite din Moldova Sovietică. Un alt obiectiv al primului subcapitol este explicarea anumitor diferențe dintre evoluția procesului de formare a elitelor locale în mediul urban și cel rural. La fel, au fost identificați factorii informali care au avut

urmări asupra componenței și asupra ierarhiilor interne ale elitelor din Bălți și din întreaga RSSM.

Subcapitolului doi reprezintă o analiză a felului în care experiența celui de-al Doilea Război Mondial a influențat cariera nomenclaturiștilor Moldovei Sovietice, iar secțiunea a treia descrie cum statutul de membru al PC(b)US a fost revizuit în cazul funcționarilor membri de partid rămași în timpul războiului în teritoriile ocupate.

Capitolul III

Crearea rezervei de cadre și a sprijinului social al regimului

Capitolul III are câteva obiective, primul fiind acela de a urmări evoluția componenței organizațiilor de partid ale raionului și orașului Bălți în contextul sovietizării Basarabiei, dar și examinarea felului în care a evoluat creșterea numerică a întregii organizații de partid din Moldova Sovietică pe parcursul anilor '40. Recrutarea de noi membri de partid a fost o etapă a procesului de selectarea a basarabenilor "loiali" regimului, care ulterior puteau fi desemnați în funcții de nomenclatură. Ramificarea și creșterea numerică a organizației PC(b)M a făcut parte dintr-un set de politici menite să consolideze sprijinul social al regimului în Basarabia. Particularitățile procesului de creștere a rândurilor PC(b)M explică parțial și cauzele numărului mic de basarabeni în rândul nomenclaturii RSSM.

În primul subcapitol am cercetat particularitățile procesului de creștere a numărului de membri ai PC(b)M în anii postbelici și sursele acestei creșteri. Cazul RSSM a fost comparat cu republicile baltice și regiunea Kalinin.

Subcapitolul doi are drept obiectiv descrierea procesului de creștere numerică și de evoluție a componenței organizațiilor de partid ale orașului și raionului Bălți. Am descris cele mai importante aspecte ale acestui proces cât și particularitățile lui în mediul urban și rural.

Ultimul subcapitol descrie felul în care colectivizarea agriculturii a dictat extinderea geografică și creșterea numerică a rețelei de organizații de partid în mediul rural. De asemenea, am analizat importanța organizațiilor primare teritoriale și de colhoz pentru colectivizarea agriculturii cât și rolul procesului de formare a gospodăriei colective pentru identificarea persoanelor ce urmau a deveni membri de partid.

Capitolul IV

Legitimarea elitelor locale și percepții privind rolul lor în societatea basarabeană

Obiectivul prezentului capitol este examinarea modului în care elitele locale sovietice s-au legitimat în RSSM și a percepțiilor basarabenilor privind rolul nomenclaturiştilor în Moldova Sovietică. În primul subcapitol am descris felul în care populația Basarabiei a perceput statul sovietic, am identificat cei mai importanți factori care formau diferite atitudini ale basarabenilor față de URSS. Imaginea funcționarului și cea a regimului se suprapun, adesea, iar statul sovietic a fost cea mai importantă agenție care s-a ocupat de legitimarea nomenclaturii la nivel local.

Al doilea subcapitol descrie tehnicile de legitimare a elitelor locale utilizate de propagandă, dar și felul în care nomenclaturişții s-au autodefiniți în cadrul populației Basarabiei.

În al treilea subcapitol se vorbește despre factorii care au perturbat procesul de legitimare a elitelor locale și despre consecințele lor asupra relațiilor dintre funcționari și majoritatea guvernată.

Subcapitolul patru are drept obiectiv cercetarea caracteristicilor sociale ale funcționarilor de rang inferior, care au avut un contact permanent cu populația guvernată. În baza datelor privind acest grup de funcționari, dar și folosind o serie de alte surse documentare, am reconstituit imaginea acestui grup de nomenclaturişti în imaginarul populației guvernate.

În ultima parte a capitolului am identificat cele mai importante tehnici pe care nomenclaturişții le foloseau pentru legitimarea lor individuală. Am efectuat o analiză comparativă a procedeelelor utilizate de comuniștii basarabani și de cei veniți din stânga Nistrului pentru a identifica specificul identității pe care și-o asumau membrii celor două grupuri.

Capitolul V

Rolul rețelelor informale locale și transregionale în relațiile centru-periferie

Primul obiectiv al acestui capitol este descrierea și examinarea confruntărilor dintre nomenclaturişti, care sunt relevante pentru prezentul studiu din mai multe motive. Deoarece ascensiunea pe scara ierarhică a nomenclaturii a fost scopul final al tuturor funcționarilor sovietici și pentru că numărul de funcții de nomenclatură a fost, de cele mai multe ori, mai mic decât cel al candidaților, pentru facilitarea creșterii în carieră, adesea, birocrății sovietici utilizau diferite strategii informale. Concurența pentru un post superior din punct de vedere ierarhic a fost un proces permanent, în care candidații depuneau eforturi constante pentru a se

prezenta într-o lumină bună în fața superiorilor care decideau promovarea, demiterea sau menținerea funcționarilor într-un post sau altul. De asemenea, în special în anii postbelici, între nomencluriști a existat o confruntare permanentă pentru bunurile de primă necesitate, precum ar fi locuințele. De asemenea, vom efectua o analiză a modului în care autoritățile centrale foloseau confruntările de la nivel local pentru consolidarea propriului control în teritoriu. Alte aspecte ale relațiilor centru-periferie pe care le-am urmărit în aceste capitole sunt mecanismele de rotație a cadrelor folosite în anii postbelici pentru a contracara fenomenul formării de rețele informale în cadrul elitelor locale, dar și unele strategii folosite de liderii locali pentru ași consolida controlul în teritoriu și pentru ași consolida pozițiile în cadrul nomenclurii.

În primii ani de existență a RSSM, au fost numeroase cazurile de implicare în activități ilegale a reprezentanților elitelor locale. În al doilea subcapitol, pornind de la cazul Bălți, am identifica principalele cauze ale acestui fenomen, care a avut o răspândire largă în anii postbelici.

Bibliografie

Izvoare inedite

Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova(AOSPRM) Fondul 7, Inventar 1, dosarele: 2; 35; 36; 49; 50; 58; 95; 316; 317.

Idem, Fond 13, Inventar 1, dosarele: 84;160.

Idem, Fond 43, Inventar 1, dosarele : 24; 26; 27; 29; 30; 42; 47; 50; 53; 56; 61; 67; 79; 86; 93; 102; 107; 108; 114; 152; 154; 155; 162; 213; 230; 251; 276; 310; 370; 392; 417; 423; 445.

Idem, Fond 43, Inventar 3, dosarul 37.

Idem, Fond 49, Inventar 1, dosarele: 84 ; 209.

Idem, Fond 51, Inventar 5, dosarul 19.

Idem, Fond 51, Inventar 9, dosarele: 2; 3.

Idem, Fond 147, Inventar 1, dosarele: 2; 11; 20; 26; 27; 28; 30; 35; 36; 37; 41; 52; 53; 56; 59; 62; 79; 80; 81; 82; 85; 86; 92; 92II; 95; 97; 108; 126; 130; 131; 133; 150; 152; 153; 154; 155; 157; 158; 159; 160; 161; 162; 163; 165; 168; 172; 173; 174; 192; 195; 196; 198; 201; 203; 207; 220; 239; 284; 310.

Arhiva Municipală din Bălți (AMB), Fond 138, Inventarul 1, dosarele: 1; 3; 4; 5; 6; 7; 16; 28; 31; 32; 64.

Idem, Fond 17, Inventar 1, dosarul 54a.

Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), Fonduril 2069, Inventarul 1, dosarul 40.

Idem, Fond R. 3401, Inventar 1, dosarul 3815.

Arhiva Ministerului Afacerilor Interne (AMAIM-MVD), Fond 16, Inventar 1, dosarele 22; 44.

Surse documentare inedite ce stau la baza analizei statistice a componenței elitelor din Bălți

AOSPRM Fondul 7, Inventar 1, dosarele: 1; 7; 35; 38; 194; 253; 245; 314; 315; 222;

Idem, Fond 43, Inventar 1, dosarle:1; 3; 4; 5; 6; 7; 13; 16; 17; 18; 19; 21; 23; 24; 28; 30; 31; 32; 33; 36; 37; 39; 40; 54; 55; 57; 58; 59; 72; 76; 77; 80; 81; 82; 84; 102; 108; 138; 139; 140, 141; 142; 143; 197; 198; 199; 200; 201; 203; 203; 209; 210; 213; 227; 273; 276; 277; 311; 370; 373; 391; 400; 401; 402; 445;

Idem, Fond 43, Inventar 3, dosarele : 280; 408.

Idem, Fond 51, Inventar 1, dosarul 35.

Idem, Fond 147, Inventar 1, dosarele: 1; 2; 4; 5; 6; 7; 10; 12; 17a; 20; 23; 24; 29; 30; 32; 38; 41; 53; 54; 55; 56; 57; 62; 63; 67; 80; 81; 82; 92II; 95; 100; 126; 130; 137; 153; 154; 159; 161; 162; 163; 172; 173; 194; 201; 202; 203; 204; 215; 218; 220; 253; 284; 403; 405; 496; 497.

Izvoare edite și colecții de documente

Bilanț statistic al Basarabiei (D. Special Ministerul Internelor, Direcțiunea Generală a Poliției, Arhiva Siguranței), în Nicolae Enciu, *Tradiționalism și Modernitate în Basarabia anilor 1918-1940. Populația Basarabiei Interbelice. Aspecte demografice*, Chișinău, Editura Lexicon Prima, 2013.

Cașu, I. ed., *La originile sovietizării Basarabiei. Identificarea dușmanului de clasă, confiscări de proprietăți și mobilizări la muncă, 1940-1941*, Chișinău, Cartier, 2014, 464 p., în rusă, cu o introducere și lista documentelor în română și engleză.

Datele statistice examinate de Prezidiul Sovietului Suprem al RSSM în procesul de creare a Moldovei Sovietice, în Nicolae Enciu, în Nicolae Enciu, *Tradiționalism și Modernitate în Basarabia anilor 1918-1940. Populația Basarabiei Interbelice. Aspecte demografice*, Chișinău, Editura Lexicon Prima, 2013.

Nota ultimativă înmănată de Molotov lui G. Davidescu, în L. Bulat, *Basarabia 1940*, Chișinău, Editura Cartea moldovenească, 1991, p. 32.

XXII Съезд Коммунистической Партии Советского Союза, Стенографический Отчет, 17—31 Октября 1961 года, Москва, Государственное Издательство Политической Литературы, 1962;

XXIII Съезд Коммунистической Партии Советского Союза Стенографический Отчет 29 Марта —8 Апреля 1966 года, Москва, Издательство Политической Литературы, 1966.

Денисов, В.В., А.В.Квашонкин, Л.Н.Малашенко, А.И.Минюк, М.Ю.Прозуменщиков, О.В.Хлевнюк (Составители), *ЦК ВКП(б) и Региональные Партийные Комитеты, 1945 -1953*, Москва, РОССПЭН, 2004.

Заседание Бюро ЦК КПМ от 14 марта 1967 г., ПЕРСОНАЛЬНОЕ ДЕЛО члена КПСС Тов[арища] Чеморгана Л.М.,, în Igor Cașu, *Politica de cadre și național-comunismul în RSS Moldovenească:cazul lui Leonid Matei Cemortan (1967)*, în "Dystopia. Journal of Totalitarian Ideologies and Regims", Vol. I, no. 1-2, Chișinău, Editura Cartier, 2012.

Конституция (Основной Закон) Союза Советских Социалистических Республик, Москва-Кремль, Издания ЦИК СССР, 1937.

Пасат, В. И., *Трудные страницы истории Молдовы, 1940-1950-е гг.*, Москва, Терра, 1994.

Программа и устав ВКП(б), Партиздат ЦК ВКП(б), 1937.

Царан, А., И. Шишкану и др., *Голод в Молдове (1946-1947) : Сборник документов Кишинёв*, Штиинца, 1993.

Центральной Статистическое, Управление при Совете Министров СССР, *Численность, Состав и Движение Населения СССР. Статистические материалы*, Москва, Типография Главмехсчета, 1965.

Instrumente de lucru

Muzeul Național de Istorie a Moldovei, *Cartea Memoriei. Catalog al victimelor totalitarismului comunist*, Chișinău, Editura Știința, 1999.

Большая советская энциклопедия, Второе Издания, Москва, Государственное Научное Издательство "Большая советская энциклопедия", 1949-1958.

Большая советская энциклопедия, Третье Издания, Москва, Государственное Научное Издательство "Большая советская энциклопедия", 1970-1978.

Lucrări speciale

Boterbloem, Kees, *Life and Death under Stalin. Kalinin Province, 1944-1953*, McGill-Queen's University Press, 1999.

Cașu, Igor, Virgil Pîslariuc, *Chestiunea revizuirii hotarelor RSS Moldovenești: de la proiectul „Moldova Mare” la proiectul „Basarabia Mare” și cauzele eșecului acestora (decembrie 1943 – iunie 1946)*, în „Archiva Moldaviæ”, Vol. II, Iași, 2010.

Frank, Peter, *Constructing a Classified Ranking of CPSU Provincial Committees*, în „British Journal of Politic Science”, Vol. 4, No. 2, 1974.

Gerald M. Easter, *Reconstructing the State : Personal Networks and Elite Identity in Soviet Russia*, Cambridge University Press, 2007.

Harasyniw, Bohdan, *Political Elite Recruitment in the Soviet Union*, London, Macmillan, 1984.

Heinzen, James, "A "campaign spasm": graft and limits of the "campaign" against bribery after the Great Patriotic War", in Juliane Fürst, *Late Stalinist Russia. Society between reconstruction and reinvention*, London and New-York, Routledge, 2006.

Hellbeck, Jochen, *Revolution on my mind: Writing a diary under Stalin*, Harvard University Press, 2006.

Hill, Ronald J., *Soviet Political Elites. The case of Tiraspol*, Martin Robertson, 1977.

Hooper, Chyntia, "A darker "Big Deal": concealing party crimes in the Soviet post-Second World War era", in Juliane Fürst, *Op.cit.*, London and New-York, Routledge, 2006.

Khlevniuk, Oleg, "The first generation of Stalinist „Party Generals”, în E.A. Rees, *Center-local Relations in the Stalinist State*, Palgrave Mcmillan, 2002.

Lewin, Moshe, *Rebuilding the Soviet Nomenclatura. 1945-1948*, "Cahier du Monde Ruse" vol. 44, nr. 2-3, 2003.

Mawdsley, Even, Stephen White, *The Soviet Elite from Lenin to Gorbachev. The Central Committee and its Members, 1917-1991*, New-York, Oxford, 2000.

Pasat, Valeriu, *RSS Moldovenească în epoca stalinistă*, Chişinău, Cartier Istoric, 2011.

Rees, E. A., „The Great Purge and the XVIII Party Congress of 1939”, în idem, *Center-local Realtions in the Stalinist State*, Palgrave Mcmillan, 2002.

Idem, „The Changing Nature of Center-Local Relations in USSR, 1928-1936”, în idem, *Center-local Realtions in the Stalinist State*, Palgrave Mcmillan, 2002.

Idem, Stalin as a Leader, 1937-1953: From Dictator to Despot, în Idem, *The Nature of Stalin's Dictatorship*, Palgrave Macmillan, 2004.

Sandle, Mark, Igor Caşu, *Leonid Brezhnev in Soviet Moldavia, 1950-1952: the making of a GenSek?*, in "Plural" Journal of History and Geography Department, Ion Creangă Pedagogical University, Vol. 4, No. 2, Editura ARC, 2016.

Tăriţă, Marius, *Cadrele de partid și sovietice din RASSM și RSSM (1924-1956). Culegere de studii*, Editura Chişinău, Tehnica-Info, 2015.

Urban, Michael E., *An Algebra of Soviet Power. Elite circulation in Belorussian Republic. 1966-1986*, Cambridge University Press, 1989.

Voisin, Vanessa, *Caught Between War Repression and Party Purge: The loyalty of Kalinin Party members put to the test of the Second World War*, in "Cahiers du Monde russe", Vol. 52, No. 2/3, 2011, pp. 341-371.

Lucrări generale

Amar, Tarik Cyril, *The Paradox of Ukrainian Lvov. A Borderland City between Stalinists, Nazis, and Nationalists*, Cornell University Press, 2015.

Baron, Nick, *Soviet Karelia. Politics, Planning and Terror in Stalin's Russia, 1920-1939*, London and New-York, Routledge, 2007.

Bascini, Alberto, *Dificila Unire. Basarabia și România Mare, 1918-1940*, traducere din Italiană de George Doru Ivan și Maria Voicu, Chișinău, Cartier, 2018.

Bărbulescu, Mihai, *Bălți. 1818-1944*, București, Editura Academiei Române, 2017.

Boldur, Alexandru, *Autonomia Basarabiei sub stăpânirea rusească în 1812-1828. Studiu*, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, Chișinău, 1929.

Cașu, Igor, *„Politica Națională” în Moldova Sovietică, 1944-1989*, Chișinău, Editura Cartdidact, 2000.

Idem, „Începuturile resovietizării Basarabiei și starea de spirit a populației (martie-septembrie 1944)”, apud Diana Dumitru, Igor Cașu, Andrei Cușco, Petru Negură, *Al Doilea Război Mondial: memorie și istorie în Estul și Vestul Europei*, Chișinău, Cartier Istoric, 2013.

Idem, *Dușmanul de clasă. Represiuni politice, violență și rezistență în R(A)SS Moldovenească, 1924-1956*, Chișinău, Cartier Istoric, 2013.

Idem, *Le Goulag Bessaraien: Deportations, Represions, Famine. 1940-1941 et 1944-1956*, în „Comunisme. Roumanie une Totalitarime Ordinaire”, Nr. 91-92, 2007.

Idem, *The Great Famine in Soviet Moldavia, 1946-47. Why it was more lethal than elsewhere in USSR and Europe?*, articol în curs de apariție.

Idem, *Was the Soviet Union an Empire ? A view from Chișinău*, în „Dystopia. Journal of Totalitarian Ideologies and Regimes”, vol. I, nr. 1-2, 2012.

Coenen-Huther, Jacque, *Sociologia Elitelor*, traducere din franceză de Mihai Ungureanu, Iași, Polirom, 2007.

Comisia pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova, *Raport analitic*, în “Destin Românesc. Revistă de Istorie și Cultură”, nr. 2, Chișinău, 2010, p. 10-21.

Dolz, Jean-Pascal, *The sociology of Elite Distinction. From Theoretical to Comparative Perspectives*, Palgrave Mcmillan, 2010.

Enciu, Nicolae, *Tradiționalism și Modernitate în Basarabia anilor 1918-1940. Populația Basarabiei Interbelice. Aspecte demografice*, Chișinău, Editura Lexicon Prima, 2013.

Fainsod, Merle, *How Russia is ruled*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1964.

Filtzer, Donald, *Soviet Workers and Late Stalinism. Labor and Restoration of the Stalinist System after World War II*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004.

Fitzpatrick, Sheila, *Education and Social Mobility in the Soviet Union 1921- 1934*, Cambridge University Press, 1979.

Idem, *Everyday Stalinism Ordinary Life in Extraordinary Times: Soviet Russia in the 1930s*, Oxford University Press, 2000.

Frunchak, Svitlana, *The Making of Soviet Chernivtsi: National "Reunification," World War II, and the Fate of Jewish Czernowitz in Postwar Ukraine*, A thesis submitted in conformity with the requirements for the degree of Doctor of Philosophy Graduate Department of History University of Toronto, 2014.

Harrison, Mark, *One Day We Will Live Without Fear. Everyday Lives under the Soviet Police State*, Stanford, Hoover Institution, Press, 2016.

Hartmann, Michael, *The Sociology of Elites*, New York, Routledge.

Kasekamp, Andres, *A History of the Baltic States*, New-York. Palgrave MacMillan, 2010.

King, Charles, *The Moldovans. Romania Russia and the Politics of Culture*, Hoover Institution Press, 2000.

Kotkin, Stephen, *Magnetic Mountain. Stalinism as a Civilisation*, Oxford, 1995.

Ladaniuc, Victor, Tudor Popa(alcătuitori), Anatol Eremia, Ion Hâncu, Vladimir Nicu (coordonatori), *Localitățile Republicii Moldova*, Vol. I, Chișinău, Moldpres, 1999.

Livizeanu, Irina, *Cultural Politics in Greater Romania, Regionalism, National Building and Ethnic Struggle, 1918-1930*, Cornell University Press, 1995.

Martin, Terry, *Affirmative Action Empire. Nations and Nationalism in the Soviet Union, 1923-1939*, Ithaca and London, Cornell University Press, 2001.

Idem, *Interpreting the new archival signals. Nationalities policy and the nature of the soviet beurocracy*, in „Cahiers du monde russe”, 40/1-2, 1999.

Moraru, Anton, Ion Negrei, *Reinstaurarea și consolidarea regimului comunist în RSS Moldovenească. Evoluția vieții politice (1944-1956)*, în „Cugetul. Revistă de istorie și cultură”, nr. 1-2, Chișinău, Editura Prut Internațional, 1999.

Idem, *Istoria Românilor. Basarabia și Transnistria 1812-1993*, Chișinău, Editura Universul, 1995.

Mosca, Gaetano, *The Ruling Class (Elemeti di Scienza Politica)*, traducere din italiană în engleză de Hannah D. Kahn, New-York and London, 1939.

Negură, Petru, Elena Postică, *Forme de rezistență a populației civile față de autortățile sovietice în RSS Moldovenească*, în „Dystopia. Journal of Totalitarian Ideologies and Regimes”, vol. I, nr. 1-2, Chișinău, Editura Cartier, 2012, p. 59-88.

Nouzille, Jean, *Moldova. Istoria tragică a unei regiuni europene*, traducere din franceză Constanța Ghibu, Chișinău, Editura Prut Internațional, 2005.

Parming, Tõnu, Elmar Jarversoo, *A Case Study of a Soviet Republic. The Estonian SSR*, Westview Press, 1978.

Pădureac, Lidia, *Deportările din 1949 în orașul Bălți*, în ”Promemoria. Revista Institutului de Istorie Socială”, vol. IV, nr. 5-6, Chișinău, 2013, p. 173-180.

Pospelovsky, Dimitry V., *A History of Marxist-Leninist Atheism and Soviet Antireligious Policies, Volume 1 of A History of Soviet Atheism in Theory and Practice, and the Believer*, New York, Palgrave Macmillan, 1987.

Postică, Elena, *Rezistența Antisovietică în Basarabia. 1944-1950*, Chișinău, Editura Știința, 1997.

Poștarencu, Dinu, *Anexarea Basarabiei la Imperiul Rus*, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2006.

Raun, Toivo U., *Estonia and the Estonians. Updated second edition*, Hoover Institution Press, 2001.

Risch, William Jay, *The Ukranian West. Culture and the Fate of Empire in Soviet Lvov*, Harvard University Press, 2011.

Ryavec, Karl W., *Russian Burocracy. Power and Pathology*, Lanham, Maryland, Rowman&Littlefield, 2003.

Said, Edward W., *Orientalism*, New York, Penguin Books, 1995.

Salverda, Tijo, Jon Abbink(ed.), *The Anthropology of Elites. Power, Culture, and the Complexities of Distinctions*, New-York, Palgrave Mcmilan, 2013.

Scott, James C., *Domination and the Arts of Resistance, Hidden Transcript*, Yale University Press, 1990.

Shearer, David, *Policing Stalin's Socialism. Repression and Social Order in the Soviet Union, 1924-1953*, Yale University Press, 2009.

Shelley, Louise I., *Policing Soviet Society: The Evolution of State Control*, New York: Routledge, 1996.

Smith, S.A., „The Revolution of 1917-1918”, în Ronald Gregory Suny (editor), *The Cambridge History of Russia. Volume III. The Twentieth Century*, Cambridge University Press, 2006.

Snyder, Timothy, *Bloodlands: Europe Between Hitler and Stalin*, New York, Basic Book, 2010.

Idem, *The Reconstruction of Nations. Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569–1999*, Yale University Press, 2003.

Solonari, Vladimir, *Purifying the Nation. Population Exchange and Ethnic Cleansing in Nazi-Allied Romania*, The John Hopkins University Press, 2010.

Statiev, Alexander, *Was Smuglianka a Lunatic or a Siguranța's Agent- Provocateur? Peculiarities of the Soviet Partisan Struggle in the Western Borderlands*, in „Journal of Strategic Studies”, Nr. 31:5, 2008.

Suveică, Svetlana, *Basarabia în primul deceniu interbelic (1918-1928). Modernizare prin reforme*, Chișinău, Pontoos, 2010.

Swain, Geoffrey, *Between Stalin and Hitler: Class War and Race War on the Dvina, 1940-46*, Routledge, 2004.

Șișcanu, Ion, *Deșărănirea Bolșevică în Basarabia*, Chișinău, Editura „Adrian”, 1994.

Idem, Ion Pavelescu, *Rusificarea Basarabiei sub emblemă sovietică (1944-1952)*, în Ioan Scurtu, Dumitru Almaș, Armand Goșu, Ion Pavelescu, Gheorghe I. Ioniță, Ion Șișcanu,

Țurcanu, Ion, *Foamea din Basarabia din anii 1946-1947: mecanismul organizării ei*, Chișinău, Editura Universitas, 1993.

Idem, *Moldova Antisovietică. Aspecte ale luptei basarabenilor împotriva ocupației sovietice. 1944-1953*, Chișinău, Editurile Prut Internațional-Știința, 2000.

Viola, Lynne, "Collectivization in the Soviet Union: Specificities and Modalities", în Constantin Iordachi and Arnd Bauerkämper, *The collectivization of agriculture in communist Eastern Europe : comparison and Entanglements*, CEU PRESS, Budapest, 2014.

Idem, *Peasant rebels under Stalin : collectivization and the culture of peasant resistance*, Oxford University Press, 1996.

Idem, *Collectivisation and the culture of Peasant Resistance*, New York, Oxford University Press, 1996.

Walters, Philip, "A survey of Soviet religious policy", in Sabrina Petra Ramet (editor), *Religious policy in the Soviet Union*, Cambridge University Press, 2005.

Webb, Jen, *Understanding Bourdieu*, Allen & Unwin, 2002.

Weiner, Amir, *Making Sense of War. The Second World War and the Fate of Bolshevik Revolution*, Princeton University Press, 2001.

Werth, Paul, *Toleration and the Fate of Religious Freedom in Imperial Russia*, Oxford University Press, 2014.

Бенюк, Валентин, *Тоталитаризм как реальность: историко-политологическая исследования, на примере послевоенной Молдавии*, Chişinău, Editura Universităţii de Stat din Moldova, 1998.

Бомешко, Б.Г., *Засуха и Голод в Молдавии 1946-1947 гг.*, Chişinău, Editura Ştiinţa, 1990.

Восленский, Михаил, *Номенклатура. Господствующий класс Советского Союза. Предисловие Милован Джилас*, МП «Октябрь», «Советская Россия», Москва, 1991.

Ермолов Игорь, *Три года без Сталина. Оккупация: советские граждане между нацистами и большевиками. 1941–1944*, Москва, ЦЕНТРПОЛИГРАФ, 2010.

Зима, В.Ф., *Голод в СССР 1946-1947 годов происхождение и последствия*, Москва, Российская Академия Наук, Институт Российской Историй, 1996.

Зубкова, Е. Ю., *Прибалтика и Кремль.1940–1953*, Москва, РОССПЭН, Фонд первого президента России Б. Н. Ельцина, 2008.

Куромія, Гіроакі, *Свобода і Терор у Донбасі. Українсько-російське прикордоння, 1870-1990-і роки*, Київ Видавництво Соломії Павличко, «ОСНОВИ», 2002.

Меерович, М.Г., *Наказание жилищем. Жилищная политика в СССР как средство управления людьми. 1917-1937*, Москва, РОССПЭН, 2008.

Осокина, Елена, *За Фасадом «Сталинского Изобилия». Распределение и рынок в снабжении населения в годы индустриализации, 1927- 1941*, Москва, РОССПЭН, 1999.

Пасат, Валерий, *Депортации из Молдавии*, în “ Свободная мысль“, nr. 3, Москва, Политиздат, 1993.

Репида, Л.Е., *Суверенная Молдова. История и Современность*, Академия Наук Молдовы, Институт Культурного Насладия , Центр Этнологии, Кишинёв, Центральная Типография, 2008.

Семиряга М.И. *Коллаборационизм. Природа, типология и проявления в годы Второй мировой войны*, Москва, РОССПЭН, 2000.

Surse electronice

Date statistice privind evoluția demografică a localităților din Republica Moldova <http://statbank.statistica.md/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>; accesat pe 30.05.2015.

Igor Cașu, Cum erau schimbați șefii de guvern în RSSM? Cazul Alexandru Diordiță, vezi: https://adevarul.ro/moldova/politica/cum-erau-schimbati-sefii-guvern-rssms-cazul-alexandrudiordita-1_516f8952053c7dd83f1dc470/index.html accesat pe 31.07.2018.

Mihai Tașcă, Lagărele de prizonieri din RSS Moldovenească. Soarta militarilor germani și români capturați de sovietici după 23 august 1944, vezi http://www.history.ro/exclusiv_web/general/articol/lagarele-prizonieri-rss-moldoveneasca-i-soarta-militarilor-germani-roma; accesat pe 17.06.2014.

Справочник по истории Коммунистической партии и Советского Союза 1898–1991 http://www.knowbysight.info/2_KPSS/07182.asp , accesat pe 30.08.2017;